

Nejstarší přímé zmínky o ochraně důležitých dokumentů pocházejí na Pelhřimovsku z 15. století, ale ne přímo z Pelhřimova, ale z města Kamenice nad Lipou z roku 1462. Tehdy je zmíněna městská truhlice, do níž se ukládají pečetidla a městské knihy. Rovněž v Pelhřimově, ale byly ukládány písemnosti a vzniká městská registratura.

Nejstarší soupisy městské registratury v Pelhřimově pochází z konce 17. století. Po velkém požáru města v roce 1766 se tento archiv dočkal v letech 1768-1770 celkového uspořádání. Kritickým byl pro městskou spisovnou rok 1850, kdy došlo k rozdělení městské registratury mezi město a nově vzniklé organizace okresní správy. Největší podíl písemností připadl na obecní výbor, který o ně ale nejevili zájem. Část písemností zůstala pohozena na půdě staré radnice (zámek) a tu část která měla menší štěstí nechalo vedení města zlikvidovat v červenořečické papírně a zkáze ušly jen některé jednotliviny, které si lidé odnesli domů. V druhé polovině 19. století pak naráželi na pozapomenuté zbytky registratury při skartačním řízení na staré radnici, kde sídlil okresní soud, pracovníci místodržitelského archivu. Některé písemnosti tak objevili v letech 1887-1888 a rozsáhlý soubor písemností zde objevil v roce 1907 Ladislav Klicman a pro jejich katastrofální stav je nechal hned odvézt do místodržitelského archivu.

Další etapa v dějinách pelhřimovského archivu je spojena s Muzejním spolkem a osobností **Jana Frieda**. Jan Fried se narodil v Pelhřimově v roce 1881 do zdejší lékárnické rodiny. Jeho děda zastával svého času úřad purkmistra a strýc místo starosty. Po absolvování zdejšího gymnázia zamířil studovat na pražskou univerzitu, kde studoval historii a geografii. Pak vyučoval od roku 1913 na Žižkovském gymnáziu. V roce 1903 ještě jako student poukazoval na nutnost zřídit v Pelhřimově muzeum a začíná se pak aktivně angažovat v místním muzejním spolku, který byl i z jeho podnětu v roce 1907 reorganizován. Muzejní spolek získal pro vytvoření muzea prostory v budově staré radnice. Zde poté Jan Fried spolu s několika spolupracovníky našel staré písemnosti, které zde byly užity jako tepelná izolace. Tyto písemnosti se staly základem nově budovaného muzejního archivu. V dalších letech do tohoto muzejního archivu putovaly další získané písemnosti, které pak Jan Fried a další členové spolku třídili.

Záhy se objevila i myšlenka vytvořit v Pelhřimově městský archiv. Hlavní iniciátorem byl tehdy **Karel Polesný**, který byl v roce 1913 pověřen vedením městského archivu. Karel Polesný prosazoval zřízení městského archivu jako samostatné instituce. Přes jeho velkou

tehdejší aktivitu, nejevilo město o vznik archivu příliš zájem a jeho podpora se omezila jen na navýšení dotace pro muzejní spolek. Konec tomuto úsilí pak přinesla světová války, kdy Polesný musel narukovat a k vedení už se nikdy nevrátil. Po válce bylo navíc pro město prioritou řešení bytové situace, a tak se musel archiv sestěhovat do jedné místnosti, a na intervence muzejního spolku, rada nedala. Po celou dobu první republiky nemělo město vlastního archiváře a o archiv se bezplatně starali členové muzejního spolku. V dvacátých letech byl neoficiálním archivářem **Josef Dobiáš**, který ale měl pro tyto činnosti stále méně času pro svou univerzitní kariéru. Počátkem čtyřicátých let zde pracoval znovu čas od času nyní penzionovaný ředitel Karel Polesný. Běžná agenda ale stále více přecházela na Frieda, který byl už považován za městského archiváře, ač k tomu neměl žádné oficiální pověření. Za odborného garanta platil stále Josef Dobiáš. Písemností v archivu stále přibývalo, ač byly získávány nesystematicky, na základě úsilí Dobiáše, či Frieda.

V roce 1943 byl pověřen prací v archivu středoškolský profesor **Ludvík Fischer** a pod dojmem kritiky, nechala městská rada upravit pro archiv prostory v prvním patře staré radnice. Po správní reformě v roce 1949 měly být v pelhřimovské písemnosti, uložené v Praze od doby, kdy je zachránil Klicman, deponovány do Louckého kláštera. Tyto písemnosti třídil za okupace profesor Dobiáš a čerpal z nich pro své dějiny Pelhřimova. Nechtěl tedy, aby mu je odvezli do Louky, a tak se zasadil, aby byly navraceny do Pelhřimova. Musely pro ně být ale zřízeny vhodné prostory. Praktické zabezpečování těchto prostor pak organizoval opět Fried. K navrácení pak došlo v roce 1951. Archiv disponoval tehdy už podstatnou částí historického archivu města, to bylo sice ochotné archiv finančně podpořit, ale jinak se k němu nehlásilo. Po roce 1948 pak musel samotný muzejní spolek bojovat o přežití. Přes výzvy státních archivních inspektorů nebyl Fried ale stále archivářem jmenován a nepobíral za tuto práci žádnou odměnu.

Oficiálně se stává Fried archivářem **10. března 1952**, kdy mu byl předán dekret o jmenování okresním archivářem. V říjnu pak dostal oprávnění vstupovat do spisoven Národních výborů na území pelhřimovského okresu. Tato funkce archiváře byla pouze čestná a Friedovi za ní nenáležela žádná odměna s výjimkou náhrady cestovních výloh. Byl tehdy zaměstnán dohledem nad rozsáhlými skartacemi, které se rozběhly u všech úřadů kvůli potřebě starého papíru, kdy sběrné suroviny intervenovaly a urgovaly nedostatečné dodávky papíru a stěžovaly si na průtahy archivů. Tyto skartace představovaly pro Frieda obrovské pracovní vypětí. Podařilo se mu získat rovněž písemnosti některých spolků, společenstev. Mimo

okresního archivu spravoval rovněž nadále městský archiv. Oficiálním archivářem byl, ale Dobiáš, ač ani ten nebyl nikdy jmenován.

V roce 1955 začíná být Fried poprvé za svou práci placen. V roce 1958 byl vyhlášen konkurz na místo archiváře, a tím se stala pozice Frieda neudržitelnou, a 29. srpna 1958 s ním byl rozváznán dohodou pracovní poměr. Tehdy mu bylo 73. Bylo to pro něj „traumatizující zážitek“, přesto, že nový okresní archivář **Vojtěch Cvek**, na něj stále odkazoval jako na nejlepšího znalce místní poměrů. Ve stejném roce byl také definitivně zlikvidován muzejní spolek a Friedovi začalo být bráněno v přístupu do muzea, což pro něj bylo také velmi těžké. Byl tehdy rovněž vyšetřován od STB a jeho synovec skončil ve vězení. Těžkou ránou pak pro něj bylo, když v roce 1964 provedly v muzeu vyřazení mnoha předmětů, které on dříve s obtížemi získával. Což se dozvěděl, až s odstupem a sbírky, tak putovaly do šrotu. Zničená, či ztracena tak byla nejcennější část sbírek. Zemřel **6. dubna 1965**.

V roce 1960 byly v souvislosti se správní reformou dosavadní okresní archivy zrušeny-začleněny a jejich fondy byly soustředěny do Okresního archivu Pelhřimov se sídlem v Červené Řečici, jehož zřizovatelem se stal Okresní národní výbor v Pelhřimově.

Zřízení společného archivu pro celé území okresu Pelhřimov posílilo centralizaci archivní péče zahájenou na počátku 50. let. Rovněž umístění archivu mimo okresní město nebylo z hlediska uživatelů vhodným řešením. V prvních letech své existence archiv trpěl nedostatečným materiálním vybavením a malým počtem pracovníků, kteří se navíc často střídali. Docházelo ale k postupné stabilizaci archivu a zlepšování situace. Problémem se ale stávalo umístění archivu v budově zámku v Červené Řečici. V roce 1986 došlo proto k rozhodnutí vybudovat pro archiv novou budovu přímo v Pelhřimově, která byla dokončena v roce 1989.

Dnes je ředitelem archivu Zdeněk Martínek. Archiv vyvíjí dnes příležitostně jak, přednáškovou, tak publikační činnost. Nejvýznamnějším počinem v nedávné době byl podíl na nových dějinách města Pelhřimova, které vyšly v roce 2014.

Zdroje:

Kábová, Hana: *Jan Fried (1881-1865). Nevšední životní příběh pelhřimovského muzejníka a historika*. In: Msgre František Bernard Vaněk a Dr. Jan Fried. Dva pelhřimovské osudy. Pelhřimov 2015, s. 93-108.

Kvašová, Miroslava: *Jan Fried – muzejník a památkář*. In: Msgre František Bernard Vaněk a Dr. Jan Fried. Dva pelhřimovské osudy. Pelhřimov 2015, s. 125-145.

Martínek, Zdeněk: *Jan Fried – archivář*. In: Msgr František Bernard Vaněk a Dr. Jan Fried.

Dva pelhřimovské osudy. Pelhřimov 2015, s. 146-203.

Martínek, Zdeněk et al: Pelhřimov. Praha, NLN 2014, 603 s.

Historie archivu zveřejněná na jeho stránkách: <http://pelhrimov.mza.cz/historie-6>